

Zofia Mitosek — „TEORIE BADAŃ LITERACKICH PRZEGLĄD HISTORYCZNY“, Warszawa, 1983, PWN Stefania Skwarczyńska — „KIERUNKI W BADANIACH LITERACKICH. OD ROMANTYZMU DO POŁOWY DWUDZIESTEGO WIEKU“, Warszawa, 1984, PWN

Напоследък в Полша излязоха от печат две книги по история на литературната наука — „Теории в литературознанието“ от Зофия Митосек и „Направления в литературознанието“* От Стефания Скварчинска. Сходната им проблематика ни дава повод да ги разгледаме паралелно, тъй като своеобразистото на двата подхода към тази динамична материя предполага нещо повече от формални съпоставки.

Фактологичният обхват на двете книги не е просто израз на широки изследователски амбиции; той свидетелствува за едно продължително натрупване в областта на литературната наука в Европа и в самата Полша, а и в личните лаборатории на Ст. Скварчинска и З. Митосек. Скварчинска е авторка на три тома: „Увод в литературознанието“, посветила е десетилетия от живота си на учен и университетски преподавател на „същността и съществеността на литературните жанрове“ (по едно нейно заглавие), на теорията и историята на полската драма, на полския романтизъм. Значително по-младата Митосек проявява траен интерес към взаимоотношенията между философските и литературните теории, към социологията на литературата и семиотиката.

Разгърнатата от Скварчинска концепция за направленията в литературоведските изследвания практически е изкристализирала още в обемните встъпителни студии към антологичната поредица „Teoria badań literackich za granicą“ („Литературоведски теории в чужбина“). Както споделя и самата авторка, за написването на тази книга „вина“ имат читателите на поредицата и Държавното научно издателство (PWN), стремящо се да подпомогне запълването на белите петна в картата на съвременното състояние на литературоведската книжнина в Полша. С други думи, целта на „Направления в литературознанието“

е да изгради един пределно пълен образ на развоя на европейската литературоведска мисъл, ограничавайки го преди всичко във времето — от средата на XVIII до средата на XX в. В сложно разклоненото дърво на прилаганите в литературните изследвания теории Скварчинска е потърсила мястото на повече от 1000 имена; стремежът ѝ да въведе терминологичен порядък в това многообразие в общи линии се е увенчал с успех.

Пред Митосек е стояла по-различна цел: „Теории в литературознанието“ — подчертава в увода авторката — не е нито „история на литературната теория“, нито „история на методологията на литературоведското изследване“, а само „исторически преглед“ (с. 20). Той започва от Аристотел, за да завърши — „с отворен край“ — в наши дни; неговите опорни точки са потърсени в естетическите и литературоведските схващания на имена от величината на Аристотел, Платон, Кант, Хегел, Тен, Кроче, Фройд, Лукач, Брехт, Леви-Строс, Мукаржовски, Бахтин... „Фонът“, присъствуваш със своите детайли в книгата на Скварчинска, тук е повече фонотражение на големите явления. „Изходна теза на тази книга — заявява Митосек — е убеждението, че мисленето за литературата [...] създава определена теоретична практика, чието развитие, въпроси, отговори и изследователски апарат могат да бъдат описани [...] Литературоведската теоретична практика е процес, а не система“ (с. 78). Митосек съсредоточава вниманието си именно върху процеса — анализира неговите движещи сили, търсейки обвързаността на теорията на литературното изследване с нейния непрекъснато изменящ се обект, с развоя на философията и големите исторически и социални промени.

Скварчинска третира разглежданата проблематика по-„тяснолитературно“, а Митосек в някои моменти прекрива дори границите на хуманитарните науки, но нямаме основание да противопоставяме двата труда — те се допълват взаимно.

В „Направления в литературознанието“ Скварчинска е систематизирала историята на литературоведските теории в пет раздела.

Първият е посветен на романтичното направление и неговите разклонения и на домарксовата руска реалистична школа. Авторката открива едно от обясненията за многообразието от течения в органичната кри

* Преводът на заглавията е съобразен преди всичко със съдържанието на книгите. — Б. а.

тика в националната специфика на отделните литератури. Вниманието ѝ е съсредоточено предимно върху немската школа, тъй като „обществено-политическата ситуация в Германия, разпокъсана на стотици феодални държавици, става причина именно там да се разгори пламъкът на бунтовната романтична мисъл, в който кристализира *теорията за органичността на литературното произведение* (курс, навсякъде на Ст. С.), а след нея и новите принципи на литературната критика и основите на антифилологичната методология“ (с. 15). В този план е разгледана концепцията на Хердер за литературното произведение като израз на националния дух. Направен е опит да се покаже двуединната същност на Гьотевото разбиране за изкуството — от една страна, „като наследник на Шефтсбъри, а не само на Спиноза“ (с. 18), Гьоте вижда творението на човешкия дух като „*духовен организъм с присъща единственост нему вътрешна форма*“, но, от друга страна, той е „самостоятелен философ на природата“, стремящ се да улови единството на света и да обясни неговото многообразие. Шилеровата теория на поезията и критиката е разгледана във връзката ѝ с философията на Кант; набляга се на методологическия принос на Шилер с очертаването на първата типология на литературното творчество и неговите принципи, изградена върху опозиционно противопоставяне. Повече внимание е посветено на философско-историческото течение в органичната критика (братя Шлегел, Винкелман, Шелинг, Вишер и др.); маркирано е езиково-литературното течение със създател В. Хумболт и историко-филологическото течение, свързано с имената на братя Грим.

В Англия, където влиянието на Шефтсбъри е по-силно, в центъра на литературното изследване е не „националният дух“, а творческата индивидуалност, „*геният*“, който не се подчинява на правила“ (с. 44); оригиналността на творбата е определяща за нейната художествена стойност. Така в органичната критика се появява биографично-психологично течение (У. Хезлит). Във Франция Сент Бов създава психологично-биографична критика, обръщайща се към традициите на Ренесанса. Други разновидности се очертават в Италия и Полша.

Отделна глава от първия раздел е посветена на философската система на Хегел и нейните следствия за литературната наука: разглеждане на литературното произведение като възплъщение на идеи, а на литературното развитие — като закономерен исторически процес.

Търсенията на домарксовата руска реалистична школа (Белински, Чернишевски) са прихитени по-бегло.

Преобладаващият в този раздел подчертан интерес към немскоезичния и френскоезичния културни кръгове е характерен изобщо за книгата на Скварчинска — английското

и американското литературознание и по-нататък остават на втори план.

Във втория раздел се анализират и класифицират позитивистичното и натуралистичното направление с техните по-късни продължения, а също така и импресионистичната критика.

След като се спира на особеностите на филологично-историческото течение (В. Шерер) и историко-културното течение (Е. Шмит) в ранната фаза на позитивистичното направление в литературознанието, Скварчинска прави разгърната класификация на многобройните течения и техните разклонения. Към социологическото течение са причислени: И. Тен с неговия възглед за литературното произведение като причинно обусловен социологически факт; Х. Спенсър, сложил началото на сравнително-историческата насока в позитивистично-социологическото течение; Г. Брандес, при когото е отбелязано романтично влияние; М. Арнолд, който като критик съсредоточава вниманието си върху обществено-възпитателната и социално-градивната функция на литературата. Към „естественостическото“ течение („*nurt przymroczny*“): Ф. Брунетиер — биологично разклонение; Ш. Летуруно — като теоретик и практик на антропологичния метод; подробно е разгледано и географското разклонение, като са отбелязани няколко негови разновидности.

В рамките на натуралистичното направление Скварчинска се спира на експериментално-физиологичното течение, свързано с имената на Зола във Франция и на В. Бюше в Германия; на физиопсихологичното течение (В. Вунд, Клод Бернар и др.); отделил и естезио-физио-психологично течение (Г. Фехнер). Появата на генологичното течение е оценена като общоевропейско явление, подготвено от позитивизма и натурализма в литературознанието. Авторката вглежда значението му преди всичко в концентрирането на изследователското внимание върху самия литературен материал. В цялото им многообразие са разглеждани аритметично-статистичните методи като едно от специфичните течения в натуралистичното направление.

Отделна, макар и кратка част от втория раздел е посветена на особеностите на импресионистичната критика (А. Франс и др.).

Постпозитивистичните и постнатуралистичните течения (Е. Елстер, А. Веселовски с неговата „Историческа поетика“, Г. Лансон и др.) са представени като тенденция към научност в литературното изследване.

Трети и четвърти раздел от книгата на Скварчинска очертават насоките в антипозитивистичния прелом в литературознанието. Вниманието е съсредоточено преди всичко върху немския неомисленост в литературната критика, който бележи своя връх около 30-те години на XX в. Проследено е неговото развитие от естетиката на В. Дилтай и последователите му, през политическите спеку-

лации с това направление, използвано като благоприятна почва за нацистката теория на литературата, до изкрystalизирането на ново, морфологично течение, чиито основи поставя Г. Мюлер. На многогодишния научен „портрет“ на Дилтай съперици този на валиста А. Бергсон, извел „живота“ като основно понятие в своята философска система. Със схващанията си за поезията като същност на художественото творчество изобщо, за силата на художествената интуиция като познавателно средство, за литературната критика като сътворчество Бергсон си спечелва много последователи, които създават и редица варианти на виталистичното направление. Сред тях се открояват А. Тибод, който вижда смисъла на критиката в динамичното продължаване на заложеното в литературното произведение, а също така и групата около френското литературно списание „Nouvelle Revue Française“. Експресионистичното направление в изследванията върху литературата е представено чрез още един „портрет“ — на Б. Кроче. Отбелязан е и приносът на К. Воклер и на майстора на стиловия анализ Л. Шпитцер.

Естетизмът в литературознанието е другото основно направление с антипозитивистичен характер. Авторката отбелязва неговата дълга предистория — целия XIX в., с дълбоки корени още в XVIII в.; анализира влиянието на естетиката на Кант, на романтичните теории на изкуството (Шелинг, Хегел, Шопенхауер, Фишер), приноса на поетите и теоретичните на поезията Бодлер и Рембо, на теоретичните на „новата критика“ Р. де Гурмон и Дж. Сантаяна. Обособени са естетико-психологическо и естетико-филологическо течение, както и рационалистичен естетизъм (П. Валери). Пренасянето на изследователското внимание изцяло върху литературното произведение обличава естетизма с „новата критика“ и руския формализъм. Скарчинска търси дълбоката връзка между трите направления, взаимните влияния между тях. Развоят на „новата критика“ е представен в исторически план, набелязано е и на националната специфика на американската „нова критика“ след 1930 г., отбелязана е чикагската школа и разцветът на направлението след Втората световна война. Разглеждането на плодovitия и кратък живот на руския формализъм и на приноса на Парижкия лингвистичен кръжок има за цел да очертае пътя на литературната наука към съвременния лингвистично-литературен структурализъм.

Отделни части от третия и четвъртия раздел са посветени на феноменологичното направление („портрет“ на Р. Ингарден като ученик на Хусерл); на екзистенциалното направление (Ясперс, Е. Шайгер), където са отбелязани две френски разновидности след Втората световна война (християнският екзистенциализъм на Г. Марсел и „атеистичният“ екзистенциализъм на Сартр); на търсенията в областта на сравнителното литературознание.

Психоаналитичното направление с неговите течения (митографско, парapsихоаналитично, псевдопсихоаналитично, психокритика) се характеризира от авторката като най-близко до позитивизма.

Настрани от всички споменати дотук направления остава марксистското, зародило се през средата на XIX в. То се противопоставя не само на позитивизма, но и на онези антипозитивистични направления, които представляват израз на буржоазната идеология. На него е посветен последният, пети раздел от книгата на Скарчинска.

Отбелязана е принципната отлика на марксистското направление от другите направления в литературознанието — „ярко изразеният му идеологически характер и връзката му с обществено-политическия живот и социалните борби“ (с. 290), програмната му върнот към избраната философска основа — диалектическия материализъм, който дава възможност за изграждане на „всеобхватен и единен мироглед“.

Първата част на раздела се занимава с идеологическите извори на направлението и проследява неговото развитие в СССР до средата на нашия век. Скарчинска откроява няколко основни момента от учението на Маркс и Енгелс, които са изиграли важна роля в оформянето на марксистската литературна наука: идеята, че пълният разцвет на изкуството е възможен само след премахването на частната собственост и освобождаването на твореца от заплахата на алиенацията; идеята за смисъла на изкуството като борба за пълна реализация на човешката личност; идеята за естетиката като наука за реценцията на изкуството; Енгелсовата теория на реализма; новото виждане за естетическите категории и др. Авторката проследява пътя, по който тези идеи се усвояват от литературознанието — през П. Лафарг и Фр. Меринг до първия марксист-теоретик на изкуството Г. В. Плеханов, който до голяма степен се обляга на руската домарксдова реалистична школа. Отчетен е големият принос на Плеханов в изграждането на основите на руското марксистско литературознание, като се посочват и някои опростителства, дошли в резултат на абсолютизирането на класовостта като обяснение на художествени явления. Подчертава се ролята на В. И. Ленин за правилното разбиране на идеите на Маркс и Енгелс в областта на литературата, както и приносът му за правилното критическо тълкуване на писатели като Толстой, значението на принципа за партийността на изкуството, теоретично обоснован от него още през 1905 г. и др. Донякъде непропорционално за обема на книгата е подробното представяне на литературно-теоретичните полемики в Съветска Русия през междувоенния период, още повече, че историята на „направленията в литературознанието“ не е доведена до наши дни и корективът на времето практически отсъства. Сама по себе си обаче тази част е не по-малко

ценна, тъй като дава синтетична представа за сложната взаимовръзка между големите социални промени и възгледите за изкуството.

Кратката втора част на последния раздел представя в най-общ план „пътщата и безпътщата на марксистското направление в литературознанието извън СССР“. Освен Лукач и А. Грамши обект на авторското внимание са М. Голд и Й. Фримън, Т. Павлов, Ст. К. Нойман, И. Волкер, Д. Попович и др. „След Втората световна война — подчертава Скварчинска — марксистското направление се разпространи и извън границите на социалистическите страни [...] — както в Западна Европа, така и на другите континенти“ (с. 343).

Този детайлен поглед към последните два века от историята на литературознанието според мнението на големия полски литературовед Хенрик Маркевич е уникален не само в полски, но и в световен мащаб. И ако Скварчинска внася — по думите на Маркевич — „добре премислен и еластичен ред във Вавилонската кула на новото литературознание“*, Зофия Митосек със своите „Теории в литературознанието“ внася ред в стойностите на неговата далечна и близка история.

Петнадесетте раздела на „Теории в литературознанието“ са посветени на едни от най-значимите имена в областта на хуманитарното знание. Теоретичната практика е реконструирана по такъв начин, че вниманието да се съсредоточи върху приемствеността в нейния развой. Спирайки се на отделните направления, школи и методологии, Митосек показва как литературният опит се превръща в обект на научното познание и как същият този обект се определя от научните категории и проблематика. Тази взаимовръзка е разглеждана от една категорично заявена още в увода гледна точка: съвременното състояние на литературознанието. Авторката се спира подробно на Аристотел, класицизма, Кант, Хегел и позитивизма „поради присъствието на техните идеи в съвременната литературна наука“ (с. 20). Оттам идва и съзнателното ограничаване в проследяването на няколко групи „понятия-проблеми“, които не само представят в най-характерна светлина избраните за анализ теории, но и позволяват да се очертае диалектичността на тяхното развитие. Такива „понятия-проблеми“ (вж. с. 9—10) са: 1. обектът на литературоведското изследване; 2. принципите на литературното творчество и неговите функции; 3. понятия, използвани за описване и изясняване на историческите цялости — тип литературно творчество, епоха, направление; 4. категории, свързани с номинирането на изследователската практика.

Историческият преглед на теориите в литературознанието започва от Аристотелевата „Поетика“, в която авторката вижда далеч-

ните „архитипове“ на литературоведските проблеми и понятия през следващото хилядолетие и половината.

„Разум и занаят“ е озаглавен разделът за естетиката на френския класицизм. Тук вниманието е съсредоточено преди всичко върху измеренията на нормативността на класицистичната поетика, върху съзнателното функционализиране не само на изкуството, но и на познанието за него, особено за поезията. Изработването на критерии за оценка на литературното произведение, с което систематично се е занимавала Френската академия, и което е продиктувано от обществените норми, третирането на изкуството като познание за света — това са основните особености, на които се спира Митосек, като едновременно обръща внимание върху актуалността на концепцията за изкуството като реализация на договореност между твореца и публиката.

С възникването на естетиката като научна дисциплина и отграничаването ѝ от поетиката, теорията на изкуството престава да бъде „практика, чиято цел е натрупването на правила за творчество“ (с. 44) и се превръща в „абстрактна философия на изкуството“. Така през втората половина на XVIII в. на преден план излизат проблеми, свързани с естетическия вкус и неговата обективност, с взаимоотношението между интелектуалното и естетическото възприятие, с понятието „гениалност“ и др. Митосек се спира подробно на тяхното разрешение в Кантовата „формална естетика“, на която е посветен третият раздел. Разгледани са и някои съвременни интерпретации, свързващи структурализма с естетиката на Кант, като е посочена тяхната несъстоятелност.

Под наслов „История и познание“ в четвъртият раздел е потърсено мястото на Хегеловата естетика в развой на европейското литературознание. „За да се оцени ролята на „Лекции по естетика“ в развитието на теорията на литературата — заявява Митосек, — те трябва да се възприемат в иманентната си перспектива, каквато е била философията на поезията“ (с. 58). Авторката акцентира върху няколко основни момента: поезията като изкуство да се придава духовно значение на конкретното и случайното; отношението между поетическото слово като означаващо и означаемо; самостелността като основна характеристика на поезията; проблемите на епоса и епическия светоглед; възможностите на поезията за изграждане на динамичен образ на света, съпоставени с тези на другите изкуства; проблемът за субективното съзнание на поета и подчинеността му на творбата, която го извисява. . . Изследва се и влиянието на Хегеловия историзъм върху начина на интерпретиране на изкуството, правят се редица съпоставки с Кант, Кроче, Тен, Дилтай, Плеханов.

Следващите три раздела са посветени на позитивизма (аксиологията на И. Тен и нейните принципи; течения в позитивистичната

* Henryk Markiewicz, „O Stefanii Skwarczyńskiej i jej najnowszej książce“, — Nowe książki, 1985/2, s. 19.

критика), на филологично-историческия метод в литературознанието (Шерер, Лансон) и на антипозитивистичния прелом в литературната наука.

Особено внимание заслужава съвременният поглед към феноменологията на Р. Ингарден, който е насочен към откриването на белите петна в неговата онтология на литературното произведение: въпросът за отношението между произведението и творческото съзнание; въпросът за езика и другите кодове в процеса на създаването и възприемането на произведението; проблемът за прочит на произведението като върност или невърност към нещото, което в еднаква степен стимулира и двата вида отношение; проблемът за оценъчните критерии на самия прочит като конкретизация (вж. с. 155—156). Различното „запълване“ на тези бели петна — през втората половина на XX в. рядко има философска основа и става причина за обособяване на различни течения в рамките на феноменологичното направление.

Следващият раздел се занимава с влиянието на психоанализата върху многообразието от изследователски подходи към литературното произведение. Изложени са основните допирни точки на теорията на Фройд и литературната критика (сходството в изворите на художественото произведение и на сънищата; литературният герой като отражение или образ на сложни психологични ситуации; литературното произведение като текст, преpraщаш към определена извънлитературна действителност и същевременно — израз на авторската психика и др.). Митосек се спира на най-съществените литературно-критически и теоретически доктрини, инспирирани от психоанализата на Фройд и създатели на „аналитичната психология“ К. Г. Юнг: митографичната критика, психокритиката, теорията за поетическия език на Ю. Кръстева.

Разделът „Дилемите на реализма“ представлява една малка, пределно синтезирана студия за литературоведския принос на Г. Лукач в създаването на социология на литературните форми като област от литературознанието, която се занимава с връзките и противоречията между общественото развитие и развитието на художествените структури.

Руският формализъм е разгледан в движението си към противоположни тенденции — едната, третираща литературата като реализация на схеми и модели, които съществуват извън времето; другата — виждаща в литературата преди всичко слово, явление, свързано с определен исторически и идеологически ситуиран субект. Отчетено е потенциалното богатство от идеи, което руската формална школа не успява да разгърне.

Съдържателни и актуални като фактология, двата раздела, посветени на структурализма и семиотиката, привличат вниманието и с пределно дистанцираните и критични обобщения на авторката. Очертани са насоките, в които съвременното литературознание е обо-

гатило своята методология благодарение на семиотиката.

„Литературата като диалог“ — раздел за Бахтин и неговия методологичен принос в литературознанието — съперници на страниците на Лукач. Според авторката Бахтиновата теория на литературата има много повече общи черти с глобалната теория на културата, отколкото с поетиката. Нейните методологични инспирации се крият преди всичко в „интегралния метод“ за анализ на литературния текст. Чрез разбирането за езика като светоглед този метод свързва изследванията върху стила с проблематиката на историческия живот и идеологията. „Този аспект на концепцията на Бахтин, многократно разглеждан на фона на неговото наследство, досега не е намерил своето практическо приложение“ (с. 293) — заключава Митосек, оставяйки явяна на стремежа си да търси „свободни валенции“ във възможностите на съвременната литературна наука.

За съвременния литературовед-марксист може би най-голям интерес ще представлява последният раздел — „Литература и алиенация“. Тук авторката предлага няколко основни дискуссионни проблема — дали посоченият от Маркс и Енгелс парадокс, според който при капитализма художествената стойност на произведението се измества от неговата разменна стойност, е характерен само за буржоазното общество или, макар и в по-слаба форма, е по начало присъщ на литературната продукция; възможно ли е да се преодолее алиенацията на изкуството и по какъв път; как се променя представата за литературата като форма на идеология и др. Стойността на този раздел е преди всичко в очертаването на многоизмерната проблематика на марксистическото литературознание в края на нашия век и перспективите на неговото развитие.

Проследявайки историята на европейската литературна наука, Стефания Скварчинска и Зофия Митосек търсят и обективното място на полското литературознание. Освен с феноменологията на Р. Ингарден, то присъства с имената на Ю. Клайнер, Ст. Жулкевски, Х. Маркевич, Ст. Моравски, М.-Р. Майенова и др. Всъщност, какво по-добро доказателство за неговото ниво от появата на двете представени тук книги? Тя се предшества от „Систематика на основните направления в литературознанието“ (1948) на Стефания Скварчинска, от „Теоретична поетика“ (1974) на Мария-Рената Майенова и антологията „Литературоведски теории в чужбина“, за която стана дума в началото и от която са излезли вече четири тома. Само по себе си това не е нито много, нито малко. Но то показва, че в Полша литературната наука постепенно съзрява за едно голямо и значимо дело — преосмисляне на богатството на натрупания литературно-изследователски опит, което би могло да разкрие неусвоени

творчески територии. Вътрешното единство на теорията, историята и критиката в рамките на литературната наука, безусловно необходимо за взаимодействието ѝ с другите съвременни науки, надали може да бъде постигнато без помощта на книги като „Направления в литературознанието“ от Стефания Скварчинска и „Теории в литературознанието“ от Зофия Митосек.

Катя Митова

„ШАРЛ БОДЛЕР“ от ДИМИТЪР АВРАМОВ. С., изд. „Наука и изкуство“, 1985. 375 с.

Прочетох тази книга на един дъх, тя ме развълнува силно. Колко размисъл предизвика у мен споделеното от Димитър Аврамов! Нарочно употребих думата „споделено“, въпреки че става дума за научен труд. Но аз наистина възприех написаното като изповед, изпълнена с толкова любов и преклонение. Бодлер може да бъде разгледан по един или друг начин, това го разбираме и от главията на многобройните изследвания, на които се позовава Аврамов. Но ако искаме да схванем необичайното и сложното у поета, ако пристъпим към личността на Бодлер, без да робуваме на едностранчиви тези, не можем да бъдем безстрастни. Покъртени от трагичното в неговата съдба, омагьосани от мрачната, но заредена с изстрадан хуманизъм поезия на Бодлер, ние ще го почувствуваме като близък и скъп човек. А за такива хора трябва да се пише с топлина, изповедно, с много обич, въпреки възраженията и несъгласията, които ще предизвикат у нас някои техни постъпки, мисли и възгледи.

Книгата е писана в продължение на години. Д. Аврамов споменава как е възникнал у него замисълът, как е издирвал местата, свързани с живота на Бодлер. Часове наред той е прекарвал в Лувъра, изправен пред любимите картини на поета. Тези скривени преживявания са допринесли доста за необикновената въздейственост на книгата. Но всеки ще се досети и за многобройните трудности, които авторът на „Шарл Бодлер“ е трябвало да преодолее. Литературата за поета е необозрима, да се намерят едва ли не всичките изследвания, появили се досега, е подвиг. Мнозина от тях принадлежат на авторитетни имена, сред които се открояват отчетливо името и на Жан-Пол Сартр. Необходимо са творческо дръзновение и завидно самочувствие, една предварителна увереност в собствените сили, за да се опиташ на свой ред да напишеш книга за Бодлер. Излишно е да казвам, че Аврамов се е справил отлично със задачата си.

Както е известно, Бодлер е превеждан за първи път у нас в края на миналото столетие. Оттогава насам интересът към неговото творчество никога не е спадал, но по-същественото е да припомним, че авторът на „Цветя на

злото“ е повлиял на редица български поети. Още в своето въведение Аврамов посочва конкретни примери, които разкриват въздействието на Бодлер, изпитано от Яворов и Димитър Бояджиев, от Николай Лилиев и Атанас Далчев. Многозначителен е фактът, че Теодор Траянов отрежда и за Бодлер специално място в своя „Пантеон“. Аврамов не пропуска да спомене и за Александър Вутимски, за когото Бодлер е бил повече от любим поет. Който е запознат в подробности с трагичната участ на Вутимски, знае добре, че Рембо и Бодлер са имената, произнасяни от болния поет твърде често. Вижда се, че Бодлер, който непрекъснато е превеждан в целия свят, и в България има завидна посмъртна участ. Ето защо книгата за него трябва да се появи, Хубаво е, че я написа един от най-талантливите ни изкуствоведи и художествени критици, човек, който познава не от вчера литературата и културата на Франция. С този труд се отдава дължимото на поета, който близо сто години живее в съзнанието на българската интелигенция.

Целта на Димитър Аврамов е да ни срещне с изключително сложната личност на Бодлер, да разкрие противоречивото неизменното в неговия духовен свят, целия комплекс от предпоставки, формирали възгледите на поета и критик, допринесли за всичко онова, което представлява от само себе си творческото му дело. Иначе казано, книгата е портрет на един духовен първенец, чиято слава е неподвластна на времето. Основната трудност, на която ще се натъкне всеки, който иска да пише за Бодлер, е постоянната раздвоеност, характеризираща мислите и чувствата на поета, неговите пориви, естетическите и философските му възгледи, буквално всичко, каквото е бил този необикновен човек. Неслучайно Аврамов отбелязва, че досега са се появили стотици изследвания, които неизменно си противоречат в направените изводи. Или, както пише авторът: „Според гледната точка на изследователя той бива атеист или ревностен католик, маниерен декадент или блестящ новатор, мрачен апологет на злото или възвишен хуманист, заксянал мистик или модерен рационалист, неприязлив противник на реализма или негов възторжен апостол, социално отвърнат естет или политически ангажиран дух, прикрит зад мимикрията на една изкусно режисирана безстрастност...“ (с. 21). Димитър Аврамов ни то за момент не изпада под влиянието на нечия привидно убедителна констатация. Колкото и безспорни да му изглеждат досегашните твърдения за поета, той се осланя преди всичко на своя изследователски метод. Проучва в детайли епистоларното наследство на Бодлер, както и всичко, излязло изпод перото на поета, ориентираш се безупречно в духовния и социалния климат на Бодлеровата епоха, той разнишва многостранно недоизказаното и противоречивото, парадоксалното и привидно безспорното. Аврамов няма свои